DIZBI

Preuzimanjem digitalne kopije pristali ste na uvjete korištenja
./?ct&key=download-terms

Zapis je preuzet s web adrese
https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=173203

O zaslugama Iv. Trnskoga za jezik i metriku hrvatsku : [Proslava dvadesetogodišnjice počasnoga člana Ivana viteza Trnskoga dne 30. travnja 1909.] / A. Musić

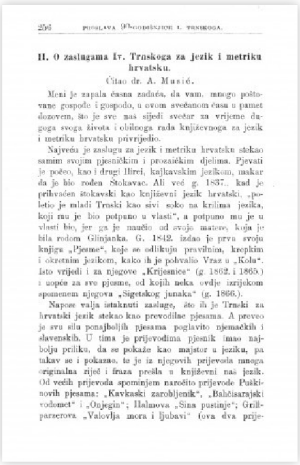

II. O zaslugama Iv. Trnskoga za jezik i metriku hrvatsku.

Čitao dr. A. Musić.

Meni je zapala časna zadaća, da vam, mnogo poštovane gospodo i gospodo, u ovom svečanom času u pamet dozovem, što je sve naš sijedi svećur za vrijeme dugoga svoga života i obilnoga rada književnoga za jezik i metriku hrvatsku privrijedio.

Najveća je zasluga za jezik i metriku hrvatsku stekao samim svojim pjesničkim i prozaičkim djelima. Pjevati je počeo, kao i drugi Ilirci, kajkavskim jezikom, naskar da je bio rođen Štokovac. Ali već g. 1837., kad je prihvaćen štokavski kao književni jezik hrvatski, „poletio je mladi Trnski kao sivi sokol na krilima jezika, koji mu je bio potpuno u vlasti", a potpuno mu je u vlasti bio, jer ga je naučio od svoje matere, koja je bila rodom Glinjanka. G. 1842. izdao je prvu svoju knjigu „Pjesme", koje se odlikuju pravilnim, krepkim i okretnim jezikom, kako ih je pohvalio Vraz u „Kola". Isto vrijedi i za njegove „Krijesnice" (g. 1862. i 1865.) i sopće za sve pjesme, od kojih neka ovlje izrijekom spomenem njegova „Sigetskog junaka" (g. 1866.).

Napose valja istaknuti zasluge, što ih je Trnski za hrvatski jezik stekao kao prevodilac pjesama. A proveo je sve silu ponajboljih pjesama poglavito njemačkih i slavenskih. U tima je prijevodima pjesnik imao najboju priliku, da se pokaže kao majstor u jeziku, pa takav se i pokazao, te je iz njegovih prijevoda mnoga originalna zijet i fraza prešla u književni nas jezik. Od svih prijevoda spomenjem naročito prijevode Puškinovih pjesama: „Kavkaski zarobljenik", „Bahčisarajski vodenet" i „Onjegin"; Halmova „Sina pustinje"; Grillparzerova „Valovlja mora i ljubavi" (ova dva prije-

Bibliografska razina	a – analitička jedinica (sastavnica)
Autor	Musić, August [autor]
Stranice	256 – 264
Osobna predmetnica	Trnski, Ivan
Jezik teksta	hrv – hrvatski
Licencije	PDM
Vrsta građe	članak
urn:NBN	NBN: urn:nbn:hr:275:621014
Dio od	Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti : za godinu ...
Svezak	1908. Sv. 23

II. O zaslugama Iv. Trnskoga za jezik i metriku hrvatsku.

Čitao dr. A. Musić.

Meni je zapala časna zadaća, da vam, mnogo poštovane gospođe i gospodo, u ovom svečanom času u pamet dozovem, što je sve naš sijedi svečar za vrijeme dugoga svoga života i obilnoga rada književnoga za jezik i metriku hrvatsku privrijedio.

Najveću je zaslugu za jezik i metriku hrvatsku stekao samim svojim pjesničkim i prozaičkim djelima. Pjevati je počeo, kao i drugi Ilirci, kajkavskim jezikom, makar da je bio rođen Štokavac. Ali već g. 1837., kad je prihvaćen štokavski kao književni jezik hrvatski, „poletio je mladi Trnski kao sivi soko na krilima jezika, koji mu je bio potpuno u vlasti“, a potpuno mu je u vlasti bio, jer ga je naučio od svoje matere, koja je bila rodom Glinjanka. G. 1842. izdao je prvu svoju knjigu „Pjesme“, koje se odlikuju pravilnim, krepkim i okretnim jezikom, kako ih je pohvalio Vraz u „Kolu“. Isto vrijedi i za njegove „Krijesnice“ (g. 1862. i 1865.) i uopće za sve pjesme, od kojih neka ovdje izrijekom spomenem njegova „Sigetskog junaka“ (g. 1866.).

Napose valja istaknuti zasluge, što ih je Trnski za hrvatski jezik stekao kao prevodilac pjesama. A preveo je svu silu ponajboljih pjesama poglavito njemačkih i slavenskih. U tima je prijevodima pjesnik imao najbolju priliku, da se pokaže kao majstor u jeziku, pa takav se i pokazao, te je iz njegovih prijevoda mnoga originalna riječ i fraza prešla u književni naš jezik. Od većih prijevoda spominjem naročito prijevode Puškinovih pjesama: „Kavkaski zarobljenik“, „Bahčisarajski vodomet“ i „Onjegin“; Halmova „Sina pustinje“; Grillparzerova „Valovlja mora i ljubavi“ (ova dva prije-

dizbi.hazu.hr

voda pripadaju po svojoj glatkoći, po lakoći jezika i okretnosti stiha među najbolje prijevode, što ih imamo); onda Shakespearova „Othella“, pa Schillerova „Zvona“, koji je izdao triput. Tko isporedi sva tri izdanja, vidi, kako se prevodilac sa sve većim uspjehom trudio oko toga, da mu prijevod, koji već sam po sebi nije bio laka stvar, bude što glađi, jezik što korektniji, a stih što okretniji. Ne valja zaboraviti ni na njegov prijevod „Kraljodvorskoga rukopisa“, koji se divno priljubio originalu, ali se opet čita. kao da je sam original.

Između njegovih pripovijesti valja istaknuti bar „Učitelja Dobrašina“ (g 1871.), gdje je pokazao, kako se u ono, što se piše za puk, lijepo mogu upletati narodne poslovice.

Ali i osim lijepe literature imao je Trnski prilike pokazati se kao vještak u jeziku hrvatskom, a to je učinio, kad je na želju Molinarijevu preveo na hrvatski Bayerovo djelo o regulaciji Save, Veseloga djelo o krasu krvatske Krajine i raspravu o oskudici vode po krajiškom krasu. Nije bila šala prevoditi djela iz područja, za koje ne samo nije bilo još ustaljene terminologije, nego nije bilo upravo nikakve, nego ju je prevodilac morao istom graditi. Tako izvršiti svoj zadatak, kako ga je Trnski izvršio, mogao je samo čovjek, koji je dobro poznavao jezik hrvatski i imao volje truditi se, da jezik u prijevodu bude što čistiji i pravilniji.

Osim svojih djela, pjesničkih i nepjesničkih, izvornih i prevedenih, u kojima je svima Trnski zasvjedočio, koliko poznaje jezik hrvatski i koliko mu je na srcu njegova čistoća i pravilnost, što je i druge, osobito mlađe književnike poticalo na jednaku brigu oko jezika, starao se on i direktno za to, da mlađim književnicima ucijepi mar za čistoću i pravilnost našega književnog

dizbi.hazu.hr

jezika, a i za to, da ih upravo pouči, čega valja da se klone. Tako je u „Vijencu“ g. 1874. u čitavom nizu brojeva (počevši od 19.) u „Dopisnici uredništva“ gospodina Z. poučavao o germanizmima, koji su se uvukli u književni jezik hrvatski, poglavito što se tiče upotrebljavanja prijedlogâ. Sjećam se dobro, kako smo tadašnji đaci rado čitali te bilješke i onda nastojali prema tima uputama i pisati. To je bio prvi „antibarbarus“ hrvatski, za kojim su se kasnije poveli Maretić u svom „Filologičkom iverju“ i Broz u svojim „Filologičkim sitnicama“.

U 5. broju „Vijenca“ g. 1874. napisao je Trnski članak pod natpisom: „Na što bi ponajpače trebalo paziti na našem glumištu, da okrene na bolje“, u kojem preporučuje ovo troje: 1. da se pomnjivo istrijebe svi germanizmi iz velike većine dosadanjih prijevoda, dakle da se nijedan komad više ne glumi, dok ne bi koji vještak ispravio onih silnih pogrješaka, koje nam tuđim oblikom vrijeđaju uho; 2. da se više pazi na dobro naglašivanje; kod te prigode kaže za jezik hrvatski (str. 77.): „Naša je štokavština romor južnoga grla, zaobljen, umiljat pronos zvonkih usta, od svih slavenskih jezika milotom samoglasja najbliža talijanštini“; 3. da se ne govori kao prosti ljudi što govore, već treba „oblo, skladno, nelijeno i nebučno zboriti gospodski, da bude milota slušati“ (str. 78.).

Kad je baš govor o glumištu, spomenut ću i to, da je Trnski u „Glasonoši“ predložio, da se mjesto „kazalište“ kaže „glumište“, koje je svakako bolje. Ali premda su njegov prijedlog mnogi prihvatili, upotrebljava se još danas pored „glumište“ i „kazalište“.

Osobitu je zaslugu za jezik hrvatski stekao Trnski i tim, što je dao Šuleku za njegov rječnik mnogo riječi i rečenica, koje je po narodu nabrao (što Šulek sam u

dizbi.hazu.hr

predgovoru spominje). Ako se uzme na um, koliko je Šulekov rječnik utjecao na književni jezik hrvatski, valja to, što je Trnski za nj namaknuo dobrih narodnih riječi i rečenica, držati veoma znatnom zaslugom njegovom za naš jezik.

No sav taj rad njegov bio je vidljiv i može se konstatirati. A gdje je još onaj nevidjivi rad, koji je Trnski vršio ispravljajući jezik drugima! Ne govoreći o tom, kako su mu Vraz i Preradović slali na ogled svoje pjesme, valja istaknuti, da je Trnski ispravljo rukopise za različne naše listove, n. pr. za „Glasonošu“, a kasnije i za „Vijenac“. Šrepel kaže u „Vijencu“ g. 1899. na str. 288.: „Možda nije nijedan hrvatski književnik toliko popravljao tuđih rukopisa kao on; to je posao nevidovan, a umije ga pravo cijeniti samo onaj, tko se i sam zamučio oko njega“.

Sasvim je prirodno, da sva ta akcija našega svečara oko čistoće i pravilnosti književnoga jezika hrvatskoga nije ostala bez reakcije. Našlo se ljudi, koji su stali prigovarati nekim osobinama njegova jezika nazvavši ih „trnskizmima“; to su imale biti poglavito imenice na *-aj* i prilozi na *-(i)ce*. To ga je ponukalo, te je u „Vijencu“ g. 1884. (str. 431. i d.) napisao članak: „Ivana Trnskoga opravdaj zamijeranih mu osebina“. Na ovaj članak valja mi se napose osvrnuti. Na str. 432. kaže pisac:

„Osvjedočit mi je dakle čitaoce, da nijesam lakoumno postupao, da te osebine nijesu moje mušice, već da mi je zbilja do ljepote i napretka naše knjige! Ne hvalim se dakle, već opravdavam samo svoj rad. Ne zahtijevam od svojih mladih ocjenitelja nikakve milosti, već samo pravednost. Neprijatelj sam svim zadjevicam te međusobnu zagrizanju i klevetanju, a iskusio sam, da pohvalom i povlađivanjem može čoek ishoditi u starijeg

*

i u mlađega puno više negoli ruganjem i psovkom. Zloba i ljutav nijesu nikad majke plemenitu pregnuću. Osobito u našoj knjizi ima svake ruke posla, ima svakomu vredniku mjesta i prilike radu, samo nema dosta zrele i blage upute, nema prijazna ponukivanja". Zatim spominje tijek svoga obrazovanja jezičnoga (str. 432.): „U prilog momu opravdanju valja mi ponajprije istaknuti, da mi je mati bila rođena Banovka i da sam u Rači i Grubišnom polju sadašnje belovarske županije navikao štokavštini, a po katekizmu poznavao i kajikavštinu, kadno me sudbina g. 1831. dovede na zagrebački gimnazij, gdje mi se drugovi u prvi mah dosta narugaše onda tako zvanomu slavonskomu perju. Od g. 1835. postade mi najprije Gajevom uputom, a kašnje prijaznim svjetovanjem Vjekoslava Babukića i Ante Mažuranića dotjerivanje hrvaštine najmilijom zabavom. Čitajući Dubrovčane te narodne pjesme i poslovice uzeh bilježiti i pamtiti ljepote jezika, a došavši u Banovinu istom vidjeh, koliko je veće bogatstvo i besjedâ i rečenicâ, a dakako i poslovicâ u narodu negoli u nas književnika. Osjetih i spoznah, da je mozganje i osjećanje u naših krajiških gorštaka puno bujnije, da im je jedrina i plastičnost govora puno obilatija negoli po donjih krajevih. — — Drugovah i s Đurom Augustinovićem, rođenim Banovcem, marljivim sabiračem čiste hrvaštine, te štošta od njega pobilježih. A bijah više od deset godina izvjestiteljem mirovnoga suda, te se naslušah, kako parac krivi parca, kako se potvoreni pravi, kako mrzilac mrazi i kleveće, kako svoj svoji i miluje svoga, kako se šaljivac šali, i kako naklapalo nadbija drugove doskočicami. Od tih bilježaka namakoh prijatelju Šuleku riječi i rečenice, što sam ih znao protumačiti".

dizbi.hazu.hr

Onda nabraja veliko mnoštvo riječi i rečenica, poslovica i zagonetaka, što ih je pobilježio, a nema ih u Vuka; tako ih je on iznio prvi u hrvatskoj knjizi na vidjelo, kao što se može uvjeriti, tko prelista i „Danicu“ i „Narodne Novine“ i „Neven“ i „Glasonošu“, a napokon i „Vijenac“ prvih godina, kadno mu je bio glavni suradnik.

Po tom opravdava neke tobožnje osobine svoga jezika; tako n. pr. što mjesto: *tako dug, velik, kratak, jak* itd. voli kazati: *toliko dug, velik, kratak, jak* itd.; — što mjesto glagolskih imenica od svršenih glagola (kojih narod ne poznaje osim nekih, kojima je samo crkva na silnu ruku nagrdila narodna usta, n. pr. *spasenje, oproštenje, uskrsnuće* i dr.) radije opotrebljava menice na *-aj*, n. pr. *smičaj* (mj. *smaknuće*), *otvoraj, osvjedočaj* itd.; — što mu se mili mjesto pridjeva za označivanje muškoga ili ženskoga čeljadeta upotrebljavati imenicu načinjenu od pridjeva, n. pr. *dosadnik, objesnik, nesretnik* itd. mjesto *dosadni, obijesni, nesretni čovjek* itd.; — što voli pridjeve na *-ljiv* i *-it*, n. pr. *dočekljiv, govorljiv, položit, ocjedit* itd.

Napokon izbraja svu silu prilogâ na *-(i)ce*, što ih je našao u Vuka i u Parčića i sâm sabrao. A na kraju kaže (str. 495.): „To su vam dakle te nakaze, štono se ne mile mladoj gospodi ocjeniteljem, a ja toga narodnjega blaga ne bi dao za Bog zna što. — Neka dakle tko hoće zazire od porabe tijeh prislova, neka piše po europejski: *apatično*, po njemački: *od srca rado*, po latinski: *na primjer*, a ja ću pisati: *mrtvosrdice, svesrdice, primjerice* i druge takve prislove, gdjegod nađem, da bolje prijaju duhu našega jezika negoli ropski prevedene tuđice“. Pa poslije (str. 496.): „Sve to moje nastojanje oko čistoće, pravilnosti i tančine hrvatskoga pisanja temeljilo se na pomnu opažanju i usva-

janju narodnoga umovanja i zborenja. Trebalo je samo u lijepoj knjizi uhvatiti mjesto i priliku narodnjemu blagu, što ga posakupiše drugi, što si ga pribrah i sâm. Sve dakle osebine moga pera narodno su perje; pitajte sinove negdašnje banske i gornje Krajine, da li me razumjedu, i ne govore li Štokavci onuda tako, dapače još kićenije, još elegantnije, negoli su moji sastavci?"

Prije negoli će završiti članak s napominjanjem nekih germanizama u Milićevića, kojega su mu neki postavili za ugled, navodi riječi, što ih je sam skovao, a to je ciglih pet, i to: *napremica* (Beziehung, mjesto ruskoga *odnošaj*), *osvjediti* koga (convincere), *odskorica* (mjesto *novajlija*), *brstik* (Laubfutterwald), *ulik* (Allee. isp. *ulica*).

O svemu tomu ne mogu ni ja kazati drugo, nego što je pokojni M. Šrepel govoreći „o književnom radu I. Trnskoga" u „Vijencu" g. 1899. na str. 287. napisao: „U načelu imade Trnski pravo, tek nam valja biti na oprezu, da prečestom porabom njihovom (t. j. riječi udešenih po analogiji) ne naudimo raznoličnosti sloga, poimence kad nas hrvatski jezik upućuje više na glagolsku nego supstantivsku dikciju. — Čistoća, pravilnost i bogatstvo jezika u I. Trnskoga dobro je utjecalo na hrvatsku književnost, pa ako smo se otresli mnogih suvišnih germanizama, kojih je puna poimence književnost 60. godina, mnogo je zaslužan Trnski".

I za metriku je hrvatsku Trnski stekao zaslugâ u prvom redu svojim pjesmama i izvornima i prevedenima, ovima možda još u većoj mjeri negoli onima. Osobito treba istaknuti, da je poglavito on pokazao, da se i u hrvatskom jeziku mogu graditi laki i okretni jampski stihovi. Trnski je doista „majstor hrvatskoga stiha", ali ne samo u praksi, nego i u teoriji, jer je o metrici i pisao. Tako je u „Vijencu" g. 1874. br. 31, 32, 34, 35. napisao članak pod natpisom „O našem sti-

dizbi.hazu.hr

hotvorstvu", u kojem je na temelju narodnih pjesama i poslovica pokazao, da se ritam u njima osniva na akcentu, a ne na kvantiteti. Po mom sudu to je najzreliji njegov naučni članak. Njegove su se misli doduše kosile s onim, što je o tom učio pokojni kanonik A. Veber, koji je u predgovoru k „Junakinji Mili" (g. 1862.) postavio načelo, „da samo sad štokavsko sad čakavsko čitanje narodnih deseteraca čini savršeno blagoglasje" i dopuštao, da se u nekim slučajevima akcenat može zamijeniti i kvantitetom (tako da se n. pr. *stoji* može upotrijebiti kao jamb). Ali je Trnski svoje načelo umio tako utvrditi, da se općeno prihvatilo. Prihvatio ga je i još bolje utvrdio prof. dr. T. Maretić u svojim prijevodima klasičnih pjesnika (isp. njegov prijevod Homerove Odiseje — Zagreb 1881. — str. 349. i d.). Zato je s punim pravom M. Šrepel u „Vijencu" g. 1887. str. 287. Trnskoga nazvao „ocem hrvatske metrike". To nije bilo pravo Veberu, te se o tom razvila polemika između njega i Šrepela (u „Vijencu" iste godine), ali je iz nje kao pobjednik izišao Šrepel, a s njim i Trnski.

Ljubav za pravilnost i čistoću jezika hrvatskoga, koja je našega svečara pratila kroz čitav njegov dugi vijek, nije ga ostavila ni u dubokoj njegovoj starosti. Upravo prije godinu dana predao je Akademiji raspravu „Rodu o jeziku", koja je tiskana u 172. knjizi „Rada". U toj raspravi novim razlozima i primjerima utvrđuje svoje donekle već prije izrečene misli, kako bi se mnoge nagrde književnoga jezika hrvatskoga imale ukloniti. Motiv svojoj raspravi lijepo izriče riječima: „Vrijedi dakle i prijeka nam je dužnost, da ta krasota našega jezika ne vene, da mu milota ne gine, da se ne nagrđuje ropskim prijevodima iz drugih jezika, ponajpače iz njemačkoga, napokon da se okanimo, koliko možemu, riječi tuđica". Što se tuđih riječi tiče, on iznosi prijedlog, koji zaslu-

dizbi.hazu.hr

žuje svaku pažnju, da Akademija sastavi odbor, koji bi sabrao i u rječnik poređao riječi tuđice, pa preporučio gdjekoje već prihvaćene naše zamjenice ili domislio se novim boljim izrazima, ne bi li se tako postiglo, da bi se naši pisci okanili navalne porabe tuđica. Čitava je rasprava pisana s nekom mladenačkom živahnošću, kojoj se nitko ne bi nadao u čovjeka, koji stupa u 90. godinu života. Ljubav za materinsku riječ, želja, da se očisti od svega, što je nagrđuje, zanosi ga i u godinama, koje je rijetko komu dano i doživjeti. A kako da ne zanosi nas mlađe! Neka sijedi svečar danas, na dan svoje slave znade, da sjeme, koje je on sijao, nije palo na neplodno tlo, neka čuje, da djelo, koje je on započeo, nastavljamo mi, a iza nas nastavljat će ga drugi od koljena do koljena, ali da će se vazda harno spominjati njegovo ime kao ime onoga, koji je u teško vrijeme, kad je bilo posla najviše, a poslenika najmanje, budio mar za čistoću i pravilnost književnoga jezika hrvatskoga. A ja sam sretan, što mu na dan rijetke njegove slave u ime svih onih, koje je on toliko decenija upućivao, kako valja hrvatski pisati, mogu sa zahvalnim srcem doviknuti iskreno: Živio!

III. O pjesničkom radu Iv. Trnskoga.

Čitao dr. F. pl. Marković.

I.

Svetčani zbore!

Svjetska književna poviest zna za malo kojega pjesnika, koji je doživio svoju devedesetogodišnjicu, ali — koliko sam mogao obaznati — ne kaže ni za jednoga, da je u svojoj devedesetoj godini još pjevao pjesme žive, krepke, krasne. Ovu izvrštinu udielio je viši promisao našemu velikomu svetčaru; on mu je dao izvanredan dar, da pjesničko umieće podpuno spoji s umiećem života, i da u obojem sjedini uzoritost i zbiljnost,